

A BIZOTTSÁG JELENTÉSE A GAZDASÁGI TELJESÍTMÉNY ÉS A TÁRSADALMI HALADÁS MÉRÉSÉRŐL*

2009. szeptember 14.

Szerzők:

JOSEPH E. STIGLITZ, a Bizottság elnöke
AMARTYA SEN, a Bizottság főtanácsadója
JEAN-PAUL FITOUSSI, a Bizottság koordinátora

A Bizottság tagjai:

BINA AGARWAL, KENNETH J. ARROW, ANTHONY B. ATKINSON,
FRANCOIS BOURGUIGNON, JEAN-PHILIPPE COTIS, ANGUS S. DEATON,
KEMAL DERVIS, MARC FLEURBAEY, NANCY FOLBRE, JEAN DARREY,
ENRICO GIOVANNINI, ROGER GUESNERIE, JAMES J. HECKMAN,
GEOFFREY HEAL, CLAUDE HENRY, DANIEL KAHNEMAN,
ALAN B. KRUEGER, ANDREW J. OSWALD, ROBERT D. PUTNAM,
NICS STERN, CASS SUNSTEIN, PHILIPPE WEIL

Vezetői összefoglaló

Miért született ez a jelentés?

1. Nicholas Sarkozy, a Francia Köztársaság elnöke – aki nem volt megelégedve a társadalomról és a gazdaságról jelenleg rendelkezésre álló statisztikai információkkal – 2008 februárjában felkérte Joseph Stiglitzet (a Bizottság elnökét), Amartya Sent (tanácsadót) és Jean Paul Fitoussit (koordinátort), hogy hozzanak létre egy bizottságot. Ezt a bizottságot nevezték el később Gazdasági Teljesítmény és a Társadalmi Haladás/Fejlődés Mérésével fog-

* Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress
Chair: Professor Joseph E. Stiglitz, Columbia University, USA (Nobel Prize for Economics)
Chair Adviser: Professor Amartya Sen, Harvard University, USA (Nobel Prize for Economics)
Coordinator: Professor Jean-Paul Fitoussi, Institut d'Etudes Politiques de Paris, France
<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/118025/118123/Fitoussi+Commission+report>

A Jelentést az öt Nobel díjason kívül is világhírű tudósokból álló csapat készítette. Bár közel tíz év telt el a közzététele óta, semmit sem veszített az aktualitásából. Ezért közöljük. (a szerk.)

lalkozó Bizottságnak (The Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress – CMEPSP). A bizottság célja, hogy:

- beazonosítsa, milyen korlátai vannak a GDP-nek, mint gazdasági teljesítményt illetve társadalmi haladást jelző indikátoroknak, beleértve a mérési problémákat is;
 - felmérje, milyen további információkra lenne szükség olyan indikátorokhoz, amelyek relevánsabb mutatói lehetnének a társadalmi haladásnak;
 - megbecsülje, miként lennének megvalósíthatók az ilyen alternatív mérési eszközök;
 - megvitassák, hogyan lehet a statisztikai információkat megfelelően bemutatni.
2. A gyakorlatban ezek a statisztikai mutatók azért fontosak, mert a szakpolitikai tervezésnél és értékelésnél ezek az eszközök mozdítják elő és alakítják a társadalmi haladást és a piacok működését. Az elmúlt két évtizedben jelentősen nőtt a szerepük, amit a lakosság iskolai végzettségének javulása, a modern gazdaságok komplexitásának növekedése és az információs technológiák széleskörű használata is jelez. Az „információs társadalomban” sokkal egyszerűbb hozzáférni adatokhoz, így a statisztikai adatokhoz is, így egyre több ember olvas statisztikákat, hogy tájékozottabb legyen, vagy megalapozott döntéseket hozzon. A megnövekedett információigény nyomán jelentősen növekedett az előállított statisztikák kínálata is, amelyek már új területeket és jelenségeket is lefednek.
 3. Az, hogy mit mérünk, meghatározza, hogyan cselekszünk, és ha a mérésünk hibás, a döntéseink sem lehetnek hibátlanok. Ha a gazdasági teljesítmény mérésekor a környezeti károkat is figyelembe vesszük, hamis lesz a GDP növekedésének és a környezetvédelemnek a szembeállítására vonatkozó döntési alternatíva. Ugyanígy azt, hogy mely szakpolitikák voltak sikeresek, gyakran azon az alapon döntjük el, hogy melyek segítették a gazdasági növekedést, viszont amennyiben a mérőszámaink hibásak, úgy hibásak lesznek a következtetéseink is.
 4. Gyakran úgy tűnik, hogy jelentős a különbség a közvélekedés és az alapvető szocio-ökonómiai változók, mint a gazdasági növekedés, az infláció, a munkanélküliség stb. jellemzői között. A szokásos mérőszámok mutatják például, hogy kisebb az infláció és nagyobb a növekedés, mint ahogy azt az egyén érzékeli, és ez a különbség olykor olyan nagy, hogy az már nem magyarázható a pénzillúzióval¹ vagy a pszichológiával. Ez a különbség néhány országban aláásta a bizalmat a hivatalos statisztikákban (Franciaországban és az Egyesült Királyságban például csupán a lakosok egyharmada bízik a hivatalos statisztikákban, és ez nem csak ezekben az országokban

¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Money_illusion (a ford.)

- van így), ez érezhetően befolyásolta azt, ahogyan a közbeszédben a gazdasági helyzetről vagy a szükséges szakpolitikai rendelkezésekről beszélnek.
5. Jó néhány magyarázat lehetséges arra, hogy miért tér el egymástól az, amit adott szocio-ökonómiai jelenségről a statisztikai mérőszámok mutatnak és az, ahogy ugyanazt a jelenséget a lakosság látja.
- A statisztikai fogalmak helyesek, de a mérési folyamat nem tökéletes.
 - Sok esetben viták vannak a tekintetben, hogy melyek is a jó fogalmak, és hogy a különböző elképzelések mikor alkalmazhatók.
 - Amikor jelentősen változik az egyenlőtlenség (legáltalánosabban: változik a jövedelemeloszlás), a bruttó hazai termék (GDP) vagy más egy főre eső aggregált érték, nem biztos, hogy pontosan jelzi azt a helyzetet, amibe a legtöbb ember ilyenkor kerül. Ha az átlagos egy főre eső GDP növekedéshez képest az egyenlőtlenség nagyobb mértékben növekszik, az emberek többsége rosszabbul élhet azzal együtt is, hogy az átlagjövedelem növekszik.
 - Az általánosan használt statisztikák nem vesznek figyelembe néhány olyan jelenséget, amelyek egyre növekvő hatással vannak a lakosság jólétére. A forgalmi dugók például növelhetik a GDP-t azáltal, hogy növekszik a benzinfogyasztás, de az életminőségen nyilvánvalóan nem javítanak. Sőt, amennyiben az emberek számára fontos a levegő minősége, úgy azok a statisztikai mutatók, amelyekben a légszennyezettséget nem veszik figyelembe, nem fogják pontosan becsülni az emberek jólétében bekövetkező változásokat. Ugyanígy, ha az a tendencia, hogy fokozatos változásokat mérünk, akkor ebből az következik, hogy nem tudunk megragadni olyan hirtelen változásokat, mint az éghajlatváltozás.
 - Az, ahogy a statisztikai adatokat bemutatjuk, vagy felhasználjuk, torzíthatja a gazdasági jelenségek trendjeinek megítélését. A GDP-re például annak ellenére fektetünk általában nagy hangsúlyt, hogy a nettó haza termék (amely az értékcsökkenést is figyelembe veszi), vagy a háztartások reáljövedelme (amely a háztartások gazdaságon belüli valós jövedelmét veszi figyelembe) relevánsabb lehet. Miközben ezek a számok jelentősen eltérhetnek egymástól. A GDP tehát nem *önmagában* rossz, csak rosszul használjuk. Az a fontos, hogy mélyebb tudásunk legyen az egyes mérőszámok megfelelő használatáról.
6. Valójában már régóta léteznek fenntartások a jelenleg használatos gazdasági teljesítményt mérő számokat illetően, különösen azokkal kapcsolatban, amelyek kizárólag a GDP-re épülnek. Azt pedig még szélesebb körben kérdőjelezzük meg, hogy ugyanezek a mérőszámok mennyiben tudják a társadalmi jólétet mérni. Az, hogy valami kizárólag élettelen dolgokra koncentráljon (mint például a GDP vagy a GNP, amelyekkel megszámlálhatatlan gazdasági fejlődést vizsgáló tanulmány foglalkozik), végső soron csak annyiban – ha egyáltalán – igazolható, amennyiben ezek a dolgok direkt vagy

indirekt módon befolyásolják az emberi életet. Mi több, az már régóta világos, hogy a jólétnek hosszútávon a GDP nem megfelelő mérőeszköze, különösen a jólét gazdasági, környezeti és társadalmi dimenzióiban, amelyek bizonyos aspektusait gyakran a *fenntarthatósággal* kapcsolatban említjük.

Miért fontos ez a jelentés?

7. A Bizottság munkájának megkezdése és a jelentés befejezése között eltelt idő alatt a gazdasági környezet radikálisan megváltozott. Jelenleg a háború óta eltelt időszak egyik legsúlyosabb pénzügyi, gazdasági és társadalmi válságát éljük. A Bizottság által javasolt mérési reformok akkor is szükségesek lennének, ha nem következett volna be ez a válság, a Bizottság néhány tagja azonban úgy érzi, hogy a válság még sürgetőbbé tette, hogy megvalósítsuk ezeket a reformokat. Ők úgy látják, hogy az egyik oka annak, hogy sokakat váratlanul ért a válság, az az, hogy méréseink rendszere cserbenhagyott minket, és/vagy az, hogy a piaci szereplők és a kormányhivatalnokok nem a megfelelő statisztikai indikátorokra figyeltek. A Bizottság ezen tagjai szerint sem a magánszféra, sem a közszféra elszámolási rendszerei nem voltak képesek arra, hogy előre figyelmeztessenek minket, és nem jelezték, hogy a világgazdaság 2004 és 2007 közötti látszólag fényes növekedése és teljesítménye – esetleg – csak a jövőbeli növekedés kárára volt lehetséges. Az is világos, hogy a teljesítmény egy része csak illúzió volt – haszon a buborékban „felfúj” árakból. Az talán túlzás, hogy ha jobb mérőeszközrendszerünk lett volna, olyan, amelyik előre jelezte volna a problémákat, akkor a kormányok olyan megelőző lépéseket tehettek volna, amivel elkerülhettük, vagy legalább mérsékelhettük volna a jelenlegi felfordulást. De ha többen tudatában lettek volna a sztenderd mérőszámok (mint a GDP) korlátainak, akkor talán kevésbé lett volna euforikus a hangulat a válság előtti évek gazdasági teljesítménye láttán. Olyan mérőszámokkal, amelyekben a fenntarthatósággal kapcsolatos mutatók (pl. az eladósodottság növekedése) is helyet kapnak, a gazdasági teljesítményt is óvatosabban szemléltük volna. Sok országban hiányoznak a naprakész és teljes körű vagyonszámlák – a gazdaság „egyenlegei” –, amelyek átfogó képet nyújthatnának a gazdaság főbb szereplőinek vagyonáról, tartozásairól és kötelezettségeiről
8. Emellett – a globális felmelegedéssel összefüggésben – fenyegető környezeti katasztrófával is szembe kell néznünk. A piac árait torzítja, hogy a szokásos nemzeti jövedelem számlákba nem kerül beszámításra a széndioxid-kibocsátások költsége. Nyilvánvaló, hogy a sztenderd mérésekhez képest jelentősen mást mutatnának az olyan gazdasági teljesítményt mérő eszközök, amelyekben benne vannak ezek a környezeti költségek is.
9. Bár az előző bekezdésekben kifejtett nézeteket nem feltétlenül osztja a Bizottság minden tagja, a Bizottság egésze meg van győződve arról, hogy a válság nagyon fontos leckét adott nekünk: azok, akik megpróbálják

a gazdaságot és a társadalmat irányítani, olyanok, mint azok a pilóták, akik megbízható iránytű nélkül próbálnak kormányozni. Azok a döntések, amelyeket meghoznak (ahogy mi, mint egyes állampolgárok is), attól függenek, hogy mit és milyen jól mérünk, és hogy mennyire értjük meg a méréseinket. Majdhogynem vakok vagyunk, ha a mérőeszközök, amelyekre a cselekedeteinket alapozzuk, rosszul vannak megalkotva vagy nem értjük őket eléggé. Több célból is jobb mérőeszközökre van szükségünk. Szerencsére az elmúlt évek kutatásai alapján fejleszteni tudjuk ezeket az eszközöket, és itt az idő, hogy néhány eredményt beépítsünk mérési rendszereinkbe. Abban is egyetértés van a Bizottság tagjai között, hogy a gazdaságot csak jobb mérésekkel tudjuk a válságon át- és abból kikormányozni. Sok indikátor, amelyet ebben a jelentésben javasunk, megfelelő lesz erre a célra.

10. A jelentésben a mérésről lesz szó, nem szakpolitikákról, így a jelentés nem tárgyalja, hogy a különböző célokhoz a társadalom milyen kollektív cselekedetekkel tudna a legjobban közelíteni. Ugyanakkor az, amit mérünk, háttal van arra, amit el szeretnénk érni – és amit el szeretnénk érni, meghatározza, hogy mit mérünk. Így a jelentésnek és gyakorlati megvalósításának szignifikáns hatása lehet arra, ahogy a társadalom látja önmagát, és ebből következően arra is, ahogyan a szakpolitikákat tervezik, megvalósítják és értékelik.
11. A Bizottság szeretné felhívni a figyelmet a statisztikai mérésekkel kapcsolatban az elmúlt években végbement fontos eredményekre, és szeretné bátorítani azokat az erőfeszítéseket, amelyeknek a célja statisztikai adatbázisaink és az azokból származó indikátoraink fejlesztése. A jelentésben különböző területekkel kapcsolatban jelezzük azokat a területeket, amelyeken még több és újabb mérőeszközre lenne szükség. Reméljük, hogy ezzel befolyásolni tudjuk a jövőbeli statisztikai szakpolitikákat mind a fejlett, mind a fejlődő országokban, valamint azoknak a nemzetközi szervezeteknek a munkáját, amelyek világszerte meghatározó szerepet játszanak a statisztikai standardok kialakításában.

Kik írták a jelentést?

12. A jelentést közgazdászok és társadalomtudósok írták. A Bizottság tagjai számtalan szakterületet képviselnek, a nemzeti számláktól az éghajlatváltozás gazdaságtanáig. A tagok olyan témák kutatói, mint a társadalmi tőke, boldogság, egészség és mentális jóllét. Osztoznak abban a hitben, hogy nagyon fontos hidat verni a különböző közösségek között – a statisztikai információk termelői és felhasználói között, bármi is legyen a szakterületük –, amelyek az elmúlt években folyamatosan távolodtak egymástól. A Bizottság tagjai úgy látják, hogy a különböző szakterületi megközelítések kiegészítették az adott témák körüljárását; például a természettudósok az éghajlat változása vagy a pszichológusok a lelki egyensúly terén. Bár

a jelentés döntően inkább szakmai szöveg, a fejezetek összefoglalói a lehető legkevesebb szakkifejezéssel készültek.

Kinek szól a jelentés?

13. A Bizottság azt reméli, hogy a Jelentés négy különböző célcsoportban is értő fülekre talál majd – ezt tartottuk szem előtt a jelentés írása közben is. A Jelentés elsősorban a politikai vezetőknek szól. A jelenlegi válsággal terhelt időkben, amikor új politikai narratívákra van szükség, mert keressük, hogy milyen irányba haladjon a társadalmunk, a jelentés amellet foglalt állást, hogy a hangsúlyokat helyezzük át a jelenlegi „termelés-központú” mérési rendszerről egy, a jelenlegi és jövőbeli generációk jóllétére koncentráló rendszerre, azaz a társadalmi haladás szélesebb körű mérésére.
14. Másrészt a jelentés azoknak a szakpolitikusoknak szól, akik szeretnék jobban érteni, hogy az elérhető indikátorok közül a jóllétet növelő, illetve társadalmi haladást elősegítő politikák tervezésekor, megvalósításakor és értékelésekor melyek lehetnek hasznosak. A jelentés felhívja a döntéshozók figyelmét a jelenlegi adatok gazdagságára és hiányosságaira, de arra a tényre is, hogy a megbízható kvantitatív információ „nem a fán terem”, hanem jelentős beruházásokra van szükség az előttük álló döntések meghozatalához szükséges információkat nyújtani képes statisztikák és indikátorok fejlesztéséhez.
15. Harmadrészt a jelentés szól a tudományos közösségnek, statisztikusoknak és a statisztikákat felhasználóknak. Arra hívja fel a figyelmüket, hogy milyen nehéz is megbízható adatokat előállítani, és hogy mennyi feltételezés húzódik meg a statisztikai adatsorok mögött. A tudományos élet résztvevői remélhetőleg körültekintőbben fognak bizalmat szavazni bizonyos statisztikáknak. A nemzeti statisztikai hivatalok dolgozói remélhetőleg hasznos tanácsokat fognak találni arra vonatkozóan, hogy milyen fejlesztések lehetnek különösen értékesek.
16. Végül a jelentés szól azoknak a civil szervezeteknek, amelyek felhasználói és előállítói az adatoknak. Még általánosabban a nyilvánosságának egyaránt, ugyanúgy, ahogy a társadalmakon belül gazdagoknak és szegényeknek egyaránt. Reméljük, hogy ha jobban értik a rendelkezésre álló statisztikai adatokat és indikátorokat (erejüket és korlátaikat), akkor jobban fel tudják majd mérni, hogy milyen problémákkal néz szembe a társadalom, amelyben élnek. Azt is reméljük, hogy a jelentés hasznára fog válni az újságíróknak és a médiának, amelyeknek felelőssége a polgárok tájékoztatása a társadalomban zajló folyamatokról. Az információ a közjavak közé tartozik – minél tájékozottabbak vagyunk azzal kapcsolatban, hogy mi zajlik a társadalomban, demokráciánk annál jobban tudnak majd működni.

Mik a legfontosabb üzenetek és ajánlások?

17. A jelentésben megkülönböztetjük, a jelenlegi jóllét értékelését és a fenntarthatóság értékelését, azaz a hosszabb időn keresztül történő folytathatóság perspektíváját. Az aktuális jóllét függ mind a gazdasági erőforrásoktól (mint a jövedelem), mind az emberek életének nem gazdasági összetevőitől (mit csinálnak és mit csinálhatnak, hogyan érzik magukat, milyen természeti környezetben élnek). Az, hogy a jóllét adott szintje fenntartható-e, attól függ, vajon az életünk szempontjából fontos tőkét (természeti, fizikai, emberi, társadalmi) tovább tudják-e adni a következő generációknak.

A Bizottság – munkájának megszervezésekor – a következő három témára fókuszáló munkacsoportot alakította ki: (1) a GDP klasszikus problémái, (2) az életminőség és (3) a fenntarthatóság. A jelentésből következő főbb üzenetek és ajánlások a következők:

A gazdasági teljesítmény jobb mérőeszközei felé egy komplex gazdaságban

18. Mielőtt megnéznénk, mi jöhet a GDP után és elkezdhenénk foglalkozni a jóllét mérésének sokkal nehezebb feladatával, érdemes megvizsgálni, hogy a jelenleg is létező – gazdasági teljesítményt mérő – eszközöket hol kell javítani. A termelés mérése – ami olyan változó, amely többek között a foglalkoztatottságot is meghatározza – elengedhetetlen a gazdasági aktivitás monitorozásához. Az első fontos üzenete jelentésünknek, hogy eljött annak az ideje, hogy mérési rendszerünket alkalmassá tegyük a modern gazdaságok fejlődését meghatározó strukturális változások jobb tükrözésére. A szolgáltatások egyre növekvő aránya és az egyre összetettebb termékek előállítására miatt most nehezebb mérni a kibocsátást és a gazdasági teljesítményt, mint a múltban. Jelenleg temérdek olyan termék van, amely minősége komplex, többdimenziós és gyorsan változó. Ez egyértelmű, ha olyan javakra gondolunk, mint az autók, a számítógépek, a mosógépek és hasonlók, de még inkább igaz ez a szolgáltatásokra, elég például az egészségügyi szolgáltatásokra, oktatási szolgáltatásokra, infokommunikációs technológiákra, kutatásra és pénzügyi szolgáltatásokra gondolni. Néhány országban és némely szektorban a „kibocsátás” növelése inkább jelenti az előállított és elfogyasztott javak minőségének javulását, mint mennyiségük növekedését. A minőség változását megragadni óriási kihívás, ugyanakkor életbevágó az emberek anyagi jóllétében kulcsfontosságú reáljövedelem és reálfogyasztás mérésekor. Alulbecsülni a minőségi javulást ugyanolyan, mint túlbecsülni az inflációs rátát és így alulbecsülni a reáljövedelmet. Ennek az ellentéte viszont, amikor túlértékeli a minőségben bekövetkezett javulást.
19. A kormányok fontos szerepet játszanak a mai gazdaságban. Biztosítják mind a szolgáltatások „kollektív” típusait, mint a biztonság, mind pedig az

- inkább „individuális” típusúakat, mint az egészségügyi szolgáltatások és az oktatás. Az, hogy a közszféra és a magánszféra milyen arányban biztosítja az individuális szolgáltatásokat, az országoként és koronként jelentősen eltér. A kollektív szolgáltatások hozzájárulnak az állampolgárok életminőségéhez, azonban az állampolgárok majdnem biztos, hogy pozitívan értékelik az individuális szolgáltatásokat is, különösen az oktatást, az egészségügyi szolgáltatásokat, a bérlakásokat vagy a nyilvános sportlétesítményeket. Ezek a szolgáltatások általában nagy léptékűek és jelentősen növekedtek a második világháború óta, de sokszor továbbra sem mérik őket megfelelően. A mérések hagyományosan az ilyen szolgáltatások előállításához szükséges ráfordításokon alapulnak (mint például az orvosok száma), nem pedig az adott kibocsájtáson, amelyeket létrehozunk (mint például adott orvosi kezeléseket száma). A minőségi változásokhoz igazítás még ennél is nehezebb. Mivel az kibocsájtásokat általában úgy kezeljük, mint ami együtt mozog a ráfordításokkal, az ezekben a szolgáltatásokban bekövetkező termelékenységváltozásokat nem vesszük figyelembe. Ebből következik, hogy ha pozitív (vagy negatív) változás áll be a közszféra termelékenységében, akkor a mérőeszközök túlbecsülik (vagy alulbecsülik) a gazdasági növekedést és a reáljövedelmet. Éppen ezért ahhoz, hogy megfelelően mérni tudjuk a gazdaság teljesítményét és az életszínvonalat, meg kell birkóznunk a kormányzati teljesítmény mérésével. (A jelenlegi, kiadásokon alapuló – beismerten hibás – mérési rendszerünkben több OECD országban a kormányzati teljesítmény a GDP körülbelül 20 százalékát teszi ki, míg az OECD országokban az összes kormányzati kiadás a GDP több mint 40 százalékát.)
20. Bár a módszertani nézetek egymással ellentétesek azzal kapcsolatban, hogyan kellene a minőségre vonatkozó kiigazításokat megcsinálni, vagy hogyan lehetne továbblépni a kormányzati teljesítmény mérését illetően, azzal kapcsolatban azonban teljes az egyetértés, hogy ezeket a kiigazításokat meg kell tenni, sőt azzal kapcsolatban is, hogy mik azok az elvek, amelyek alapján ezeknek a kiigazításoknak meg kell születniük. A vélemények a gyakorlati megvalósítással kapcsolatban különbözők. Jelentésében a Bizottság foglalkozik mind az elvekkel, mind a megvalósításhoz kapcsolódó nehézségekkel.

A termeléstől a jóllétig

21. A következő kulcsfontosságú üzenet, és az egész jelentést átfogó motívum, hogy elérkezett az idő, át kell helyezni a jelenlegi mérési rendszer hangsúlyait a gazdasági termelés méréséről az emberek jóllétének mérésére. A jóllét mérését pedig a fenntarthatóság kontextusában kell megfogalmaznunk. A termelés mérésének hiányosságai ellenére sokkal többet tudunk a gazdasági termelésről, mint a jóllétről. A hangsúlyok áthelyezése nem azt jelenti, hogy el kellene hagyni a GDP, illetve a termelés méréséhez használt esz-

közeinket. Ezek az eszközök a piaci termeléssel és a foglalkoztatottsággal kapcsolatos aggodalmakkal jöttek létre, és jelenleg is ezekből tudunk válaszokat adni sok fontos kérdésre, például a gazdasági aktivitás monitorozása kapcsán. Ezzel együtt fontos a jóllétnek nagyobb szerepet adni, mert egyre nagyobb a szakadék az aggregált GDP adatokban lévő információ és között, ami az átlagember jólléte szempontjából számít. Ez azt jelenti, hogy tovább kell dolgoznunk olyan statisztikai rendszer kialakításán, amelyben a piaci aktivitás mérését olyan eszközök egészítik ki, amelyek az emberek jóllétéről illetve a fenntarthatóságról szólnak. Egy ilyen rendszernek szükségszerűen plurálisnak kell lennie, hiszen nincs olyan mérőeszköz, amely egymagában tudna összefoglalni valamit, amely annyira komplex, mint a társadalom tagjainak jólléte – ezért mérési rendszerünknek magába kell foglalnia egy sor különböző mérőeszközt. A különböző dimenziók összehasonlásának problematikája (egyszerűbben fogalmazva: hogyan adjuk össze például az egészséggel kapcsolatos számokat a hagyományos javak fogyasztására vonatkozó számokkal) másodlagos ahhoz képest, hogy meg kell teremteni azt a széleskörű statisztikai rendszert, amely képes a lehető legtöbb releváns dimenziót megragadni. Egy ilyen rendszernek nem csupán a jóllét átlagos szintjét és időbeli változását kell mérnie az adott közösségben, de rögzítenie kell azt is, hogy milyen sokféle élménye, tapasztalata lehet az embereknek, és azt is, hogy milyen kapcsolatok vannak az emberek életének különböző dimenziói között. Jó néhány dimenziója van a jóllétnek, de jó kiindulópont lehet az anyagi jóllét vagy az életszínvonal mérése.

1. ajánlás: Az anyagi jóllét értékelése során termelés helyett a jövedelemmel és a fogyasztással kell foglalkozni

22. A GDP a gazdasági aktivitás leghatékonyabb mutatója. Számításához léteznek nemzetközi sztenderdek, és sok energiát fektettek a statisztikai és fogalmi alapok lefektetésébe. Az előzőekben már kiemeltünk néhányat azok közül a területek közül, amelyekben a GDP kiszámításával kapcsolatban további fejlesztésre van szükség. Ahogy azt a statisztikusok és közgazdászok jól tudják, a GDP főként a piaci termelést méri – pénzben kifejezve –, és mint ilyen, hasznos is. Ugyanakkor gyakran úgy kezelik, mintha a gazdasági jóllét mérőszáma lenne. A kettő összemosása félrevezető lehet azzal kapcsolatban, hogy mennyire élnek jól az emberek, és ez rossz politikai döntéseket vonhat maga után. Az anyagi életszínvonalhoz közelebb áll a nettó nemzeti jövedelem, a háztartások reáljövedelme és fogyasztása – a termelés növekedhet miközben a jövedelem csökken és fordítva, ha figyelembe vesszük az értékcsökkenést, az országból ki- és beáramló jövedelmet, és a termékek kibocsájtási valamint fogyasztói árai közötti különbséget.

2. ajánlás: Kapjon nagyobb hangsúlyt a háztartások nézőpontja

23. Bár informatív a gazdaság egészének teljesítményét figyelemmel kísérni, a lakosság anyagi életszínvonalában bekövetkező változások irányát jobban lehet követni a háztartások jövedelme, illetve fogyasztása alapján. A rendelkezésre álló nemzeti számlák adatai alapján valóban az látszik, hogy a háztartások reáljövedelme jó néhány OECD országban eltérő növekedési pályát mutat, mint az egy főre eső reál-GDP, és jellemzően kisebb mértékben nő. A háztartások nézőpontjából figyelembe kell venni a szektorok közötti olyan kifizetéseket, mint az államhoz kerülő adók, az államtól származó szociális juttatások, és a háztartások hiteleinek kamatai, amelyek a pénzügyi szervezetekhez kerülnek. Helyesen meghatározva, a háztartások jövedelmének és fogyasztásának tükröznie kell az államtól származó természetbeni juttatásokat is, mint például a támogatott egészségügyi, illetve oktatási szolgáltatásokat. Nagy energiákat kell fektetnünk még a statisztikai harmonizációba, hogy megértsük, bizonyos mérőszámok (mint például a háztartások jövedelme) hogyan mozoghatnak különbözően a kiszámítás alapjául szolgáló statisztikai forrástól függően.

3. ajánlás: A jövedelmet és a fogyasztást a vagyonnal együtt kell szemlélni

24. A jövedelem és a fogyasztás elengedhetetlen az életszínvonal megállapításához, de végső soron csak a vagyonról származó információval együtt lehet értelmezni. Az a háztartás, amely vagyonát költi fogyasztási cikkekre, növeli aktuális jóllétét a jövőbeli terhére. Az ilyen viselkedés következményeit tetten lehetne érni az adott háztartás mérlegében, és ugyanez a helyzet a gazdaság más szektoraira, valamint a gazdaság egészére vonatkozóan is. Ahhoz, hogy ilyen mérleget létrehozzunk, a vagyoni eszközök és kötelezettségek átfogó összegzésére van szükség. Bár az országokra vonatkozó mérlegek létrehozása nem új elgondolás, de ilyenek még csak korlátozottan hozzáférhetők és fontos, hogy létrehozásukat előmozdítsuk. A vagyont mérő eszközök a fenntarthatóság mérésében központi elemek. Az, amit továbbviszünk a jövőbe szükségképpen tőkeként kell, hogy megjelenjen – fizikai, természeti, emberi és társadalmi tőkeként. Ezen „készletek” helyes értékének megállapítása létfontosságú, viszont gyakran problematikus. Ezen túl arra is szükség van, hogy ezeket a mérlegeket alternatív értékeléssel „stressz-tesztnek” vessük alá, amennyiben az eszközök piaci árait nem lehet tudni, vagy piaci buborékok és összeomlások hatásának vannak kitéve. Ha a monetáris érték nagyon bizonytalan vagy nehezen megállapítható, más, nem-monetáris indikátorok hasznosabbak lehetnek.

4. ajánlás: Nagyobb hangsúlyt kell adni a jövedelem, a fogyasztás és a vagyon eloszlásának

25. Az átlagjövedelem, a fogyasztás és a vagyon sokatmondó statisztikai adatok, de nem adnak teljes képet az életszínvonallal kapcsolatban. Az átlag-

jövedelem emelkedése például lehet, hogy egyenlőtlenül oszlik el a különböző csoportok között, azaz bizonyos háztartások a többihez viszonyítva rosszabbul járhatnak. A jövedelem, a fogyasztás és a vagyon átlagát mutató mérőszámokat tehát azok eloszlását megjelenítő mutatóknak kell kiegészíteniük. A mediánfogyasztás (jövedelem, vagyon) jobb mutató, mint az átlagfogyasztás (jövedelem, vagyon), mert jobban leírja, hogy mi is történik a „tipikus” egyénnel vagy háztartással. Ugyanakkor sok szempontból az is fontos, hogy tudjuk, hogy mi történik a jövedelem- és vagyoneeloszlás legalján (amit a szegénységgel kapcsolatos statisztikák írnak le), vagy a legtetjén. Ideális esetben ezek az információk nem magukban, hanem összekapcsolva állnak elő, hiszen ha azzal kapcsolatban szeretnénk információt, hogy mennyire élnek jól a háztartások, akkor ezt az anyagi életszínvonal különböző dimenzióival (jövedelemmel, fogyasztással, vagyonnal) kapcsolatban akarjuk látni. Összességében egy alacsony jövedelmű, de átlag feletti vagyonnal rendelkező háztartás nem feltétlenül él rosszabbul, mint egy vagyon nélküli, de közepes jövedelmű háztartás. (Az emberek jólétével kapcsolatos dimenziók „együttes eloszlásáról” szóló információk biztosságának szükségességét az élet minőségének mérésével kapcsolatos ajánlásban még említeni fogjuk.)

5. ajánlás: A jövedelem mutatóit ki kell szélesíteni a nem-piaci aktivitásokkal.

26. Az elmúlt időben jelentősen megváltozott, a háztartások és a társadalom működése. Például sok olyan szolgáltatást, amelyet a múltban a családtagok biztosítottak, ma a piacról vásárolunk meg. Ez a változás a nemzeti számlákban jövedelemnövekedésként jelentkezik, ami így azt a hamis benyomást kelti, hogy megváltozott az életszínvonal, holott ez csak azt tükrözi, hogy bizonyos szolgáltatások beszerzése nem-piaciról piacra változott. Sok szolgáltatást, amit a háztartások maguknak biztosítanak, nem vesznek figyelembe a hivatalos jövedelmi és termelési mutatókban, holott a gazdasági aktivitás fontos összetevőjét képviselik. Bár a hivatalos statisztikákból való kizárásuk inkább az adatok bizonytalanságából ered, mintsem elvi nehézségekből, azért elmondható, hogy volt előrehaladás ezen a téren. Ezzel együtt még több szisztematikus munkára van szükség ezen a területen. Ezt pedig azzal kell kezdeni, hogy információt gyűjtünk arról, hogy az emberek mivel töltik az idejüket, mégpedig olyan információkat, amelyek országok közti és időbeli összehasonlításra egyaránt alkalmasak. A kép kiegészítésére az alapvető nemzeti számlákat a háztartások tevékenységét átfogó, rendszeres számláknak kell kísérniük. A fejlődő országokban fontos szerepük van a háztartások által termelt javaknak (például az élelemnek vagy a lakhelynek). Az ilyen háztartásilag előállított javak termelésének követése fontos ahhoz, hogy meg tudjuk becsülni a háztartások fogyasztási szintjét ezekben az országokban.

27. Amint elkezdünk a nem-piaci tevékenységekkel foglalkozni, felmerül a szabadidő kérdése. Ha valaki ugyanazokat a javakat és szolgáltatásokat fogyasztja, de évi 1500 órát dolgozik nem 2000 órát, az azt jelenti, hogy jobb életszínvonalon él. Bár a szabadidő felmérése sok nehézséggel jár, az egyes országok vagy időszakok életszínvonalának összehasonlításához figyelembe kell venni, hogy az emberek mennyi szabadidővel rendelkeznek.

A jólét többdimenziós

28. Ha meg akarjuk határozni, hogy a jólét mit jelent, akkor többdimenziós meghatározást kell használnunk. Tudományos kutatásokat és a világ számos országában kifejlesztett kezdeményezéseket alapul véve, a Bizottság az alábbi kulcs-dimenziókat határozta meg, mint amelyeket számításba kell venni. Ezeket a dimenziókat elméletileg egyszerre, párhuzamosan kellene figyelembe vennünk:
- i. Anyagi életszínvonal (jövedelem, fogyasztás és vagyon);
 - ii. Egészség;
 - iii. Oktatás;
 - iv. Az egyén tevékenységei a munkát is beleértve;
 - v. Politikai érdekképviselés és kormányzás;
 - vi. Társas viszonyok és kapcsolatok;
 - vii. Környezet (jelenlegi és jövőbeli állapotok);
 - viii. Bizonytalanság mind gazdasági, mind fizikai értelemben

Az emberek jólétét mindezen dimenziók alakítják, a konvencionális jövedelem mutatókból több ezek közül mégis kimarad.

A jólétnek mind az objektív, mind a szubjektív dimenziói egyaránt fontosak

6. ajánlás: Az életminőség az emberek objektív körülményeitől és képességeitől függ. Meg kell tenni azokat a lépéseket, amelyek fejlesztik az emberek egészségével, oktatásával és tevékenységeivel, valamint a környezet állapotával kapcsolatos méréseket. Különösen abba kell energiát fektetni, hogy olyan szilárd és megbízható mutatókat fejlesszünk ki és vigyünk át a gyakorlatba, amelyek a társas kapcsolatokat, a politikai érdekérvényesítést és a bizonytalanságot mérik, és amelyeken keresztül az étellel való elégedettség megbecsülhető.

29. Az életminőség értékeléséhez releváns információk köre túlmutat az emberek önbevallásán és érzékelésén, az emberek „működésének” és szabadságának mérése irányába. Ami valójában számít; az adottságok és lehetőségek azon köre és azon szabadságfoka, amelyek az emberi választások, az általuk értékelt élet kereteit jelölik ki. Az életminőség mutatójában figyelembe vett releváns működésmódok és képességek megválasztása inkább

értékkitételeken, mint szakmai megfontolásokon alapul. Bár az életminőséget befolyásoló tényezők pontos listája kétségtelenül értékkitéleten alapul, abban egyetértés mutatkozik, hogy az életminőség az emberek egészségén, képzettségén, mindennapi tevékenységén (beleértve a tisztas munkához és lakhatáshoz való jogot), politikai részvételén, az őket körülvevő természeti és társas környezetén, valamint a személyes és gazdasági biztonságukat alakító változókon múlik. Ezek méréséhez objektív és szubjektív adatokra egyaránt szükség van. Mindezen változókkal kapcsolatban kihívást jelent, hogy az idáig elért eredményeket tovább kell fejleszteni, azonosítani kell a réseket a rendelkezésre álló információkban, és be kell fektetni a statisztikai kapacitásokba mindazokon a területeken (pl. időmérlegekbe), ahol az indikátorok még elégtelenek.

7. ajánlás: Az életminőség indikátorainak minden mért dimenzióban teljes körűen mérniük kell az egyenlőtlenséget is.

30. Az emberek közötti egyenlőtlenség minden életminőséggel kapcsolatos értékelésnek és minden jövőbeli fejlesztésnek szerves része kell, legyen minden országban. A legtöbb életminőségdimenzióknak saját különálló, egyenlőtlenséget mutató mérőszámra van szüksége, de – ahogy arra a 25. bekezdésben utaltunk – figyelembe kell venni a kapcsolódási pontokat és korrelációkat is. Az életminőségbeli különbségeket emberek, szocio-ökonómiai státuszok, nemek és generációk keresztmetszetében is mérni kell, és különösen oda kell figyelni a legutóbbi időben kialakult egyenlőtlenségekre, mint amilyenek például a bevándorláshoz kapcsolódó egyenlőtlenségek.

8. ajánlás: A felméréseket úgy kell megtervezni, hogy azok minden ember esetében mérni tudják a különböző életminőségdimenziók közötti kapcsolatokat, és ezeket az információkat fel kell használni a különböző területek szakpolitikáinak megalkotásakor.

31. Mindenféleképpen foglalkozni kell azzal a kérdéssel, hogy az életminőség egyik dimenziójában bekövetkezett fejlemény hogyan hat más dimenziókra, és hogyan függenek össze a jövedelemmel a többi területen bekövetkező változások. Azért fontos ez, mert a hátrányok halmozódása messze súlyosabb következményekkel jár az életminőségre, mintha az egyes tényezők hatását külön-külön összeadnánk. Ahhoz, hogy intézkedések születessenek e kumulatív hatások kapcsán, információkra lenne szükség a teljes lakosság életminőségét alkotó legfontosabb jellemzők „együttes eloszlásáról”, amikhez célzott felmérésekre lenne szükség az adott országban egyenként mindenkiről. Ez irányba úgy léphetnénk, ha minden felmérésben felteszünk bizonyos sztereotipus kérdéseket, amelyek néhány jellemző alapján lehetővé teszik a válaszadók osztályozását. Amikor meghatározott területek szakpolitikáit tervezik, akkor együttesen kell figyelembe venni az életminőség különböző dimenzióit tükröző indikátorokra gyakorolt hatást, hogy

kezelni lehessen a különböző dimenziók közötti kölcsönhatást és a halmozottan hátrányos helyzetű emberek igényeit.

9. ajánlás: A statisztikai hivataloknak biztosítaniuk kell az életminőség különböző dimenzióinak aggregálásához szükséges információt, hogy lehetővé tegyék különböző indexek létrehozását.

32. Azzal együtt, hogy az életminőség méréséhez több indikátorra van szükség, nagy igény van egy összegző mutató kifejlesztésére is. Van néhány lehetséges összegző mutató az életminőséggel kapcsolatban attól függően, hogy milyen kérdésre keresünk választ, vagy milyen megközelítést használunk. Néhány ilyen mutatót már használunk, mint például az egyes országokra vetített, étellel való átlagos elégedettséget, vagy azokat az összetett mutatókat, amelyek egy-egy konkrét dimenzió átlagértékeit összesítik, mint például az Emberi Fejlettségi Index (Human Development Index). Továbbiak használatához be kell ruházni a nemzeti statisztikai rendszerekbe, hogy elő tudják állítani a számításukhoz szükség adatokat. Ilyen lehet például az a mutató, amely azon időszakok arányát mutatja, amelyben a válaszadó inkább negatív érzésekről számol be, és az, amely azt számolja, hogy adott objektív jellemzők milyen gyakran és milyen súlyos mértékben bukkannak fel egy ember életében, vagy ilyenek lehetnek az emberek állapotán és preferenciáin alapuló ekvivalens jövedelemszámítások is.
33. A Bizottság úgy gondolja, hogy a jólét objektív indikátorain túl az életminőség szubjektív mutatóit is figyelembe kell venni.

10. ajánlás: A jólétnek mind az objektív, mind a szubjektív mutatói kulcsfontosságú információkat adnak az emberek életminőségével kapcsolatban. A statisztikai hivataloknak be kellene emelniük olyan kérdéseket saját felméréseikbe, amelyek meg tudják ragadni azt, ahogyan az emberek megítélik az életüket, és örömmel teli élményeik és prioritásaik vannak.

34. A kutatások azt mutatják, hogy lehetséges értelmes és megbízható adatokat gyűjteni mind a szubjektív, mind az objektív jólétről. A szubjektív jólét különféle aspektusokat foglal magába (adott személy kognitív értékelését életéről, boldogságáról, elégedettségéről, az olyan pozitív érzésekről, mint az öröm és büszkeség, illetve negatív érzésekről, mint a fájdalom és aggodalom): mindegyiket külön kell megmérni, hogy az emberek életét átfogóan értékelő mutatót kapjunk. Ezen szubjektív dimenziók kvantitatív mutatói azért is ígéretesek, mert nem csak magának az életminőségnek kapjuk meg egy jó mutatóját, de jobban megérthetjük azt is, hogy ezt milyen, az emberek anyagi körülményein és jövedelmén túlmutató dolgok befolyásolhatják. Annak ellenére, hogy sok a megoldatlan probléma, ezek a szubjektív mutatók fontos információt nyújtanak az életminőséggel kapcsolatban. Éppen emiatt lenne szükség arra, hogy a nagy elemszámú, a hivatalos statisztikai

hivatalok által végzett felmérésekben is megjelenjenek olyan kérdéstípusok, amelyek a kisebb, nem hivatalos felmérésekben már bizonyítottak.

A fenntarthatóság mérését pragmatikusan kell megközelíteni

35. A fenntarthatósággal kapcsolatos mérés és értékelés a Bizottság számára központi kérdés volt. A fenntarthatóság szempontjából az a feladat, hogy meghatározzuk, vajon legalább a jólét jelenlegi szintje biztosítható-e a jövő generációinak is. Természetéből adódóan a fenntarthatóság kérdése kiterjed a jövőre és ennek értékelése rengeteg feltevésen és normatív választáson alapul. Erre a kérdésre (különösen az éghajlatváltozásra) pedig hatással van a különböző országok által követett szocio-ökonómiai és környezeti modellek interakciója. A probléma valóban nagyon összetett, még annál is összetettebb, mint az aktuális jólét vagy teljesítmény mérésének eleve komplex problémaköre.

11. ajánlás: A fenntarthatósági értékeléshez az indikátorok jól meghatározott készlete szükséges. A készlet elemeit egyes mögöttes témakörök jellemzőiként kell értelmezni. A fenntarthatóság pénzügyi indexének is lehet helye egy ilyen készletben, a jelenlegi tudásunk alapján azonban továbbra is csak a fenntarthatóság gazdasági vonatkozásaira koncentráló indexként.

36. A fenntarthatósági értékelés kiegészítő elem a jelenlegi jólét, illetve a gazdasági teljesítmény kérdésköréhez, és különállóan kell vizsgálni. Akármennyire is triviálisan hangzik, ezt érdemes leszögezünk, mert néhány aktuális megközelítésben mégsem veszik figyelembe ezt az elvet, és így előfordulhat, hogy zavaros végeredményhez jutnak. Zavar keletkezik például, ha valaki megpróbálja egy indikátorra összekombinálni a fenntarthatóságot és az aktuális jólétet. Hogy egy hasonlattal éljünk, vezetés közben nem igazán segítené a sofőrt, ha egyetlen számmal – együttesen – jeleznék a műszerfalon a kocsi sebességét és a fennmaradó üzemanyag mennyiségét. Mindkét információ életbevágóan fontos, de a műszerfalon külön-külön, jól látható helyen kell jelezni mind a kettőt.
37. A fenntarthatóság méréséhez szükséges minimum, hogy olyan indikátoraink legyenek, amelyek a különböző, a jövőbeli jólétet meghatározó dimenziók mennyiségi változásáról tájékoztatnak minket. Másként fogalmazva, a fenntarthatósághoz párhuzamosan kell megőrizni vagy növelni különböző „készleteinket”: a természeti erőforrásokat és az emberi, társadalmi és fizikai tőkét mind minőségében, mind mennyiségében.
38. A fenntarthatóságot készletek alapján vizsgáló megközelítésnek két típusa van. Az egyik típus csupán a változásokat követi az egyes készletekben külön-külön, és azt értékeli, vajon az adott készlet nő vagy csökken, miközben figyel arra, hogy megfelelő lépésekkel mindegyik egy adott kritikus szint felett maradjon. A második típus minden készletfajtaát átvált annak pénz-

beli megfelelőjére, azzal az implicit feltételezéssel, hogy a különböző tőkéek egymásba átválthatók. Azaz – megfelelően súlyozva – a környezeti tőkében bekövetkezett csökkenést ellensúlyozhatja a fizikai tőkében beállt növekedés. Ez utóbbi megközelítésben jelentős lehetőségek vannak, de jelentősek a korlátai is. A legfontosabb probléma, hogy sok tőke esetében hiányzik a piac, amely az eszközöket értékelné, és még ha létezik is piac az adott területen, nincs biztosíték arra, hogy megfelelően tükrözi azt, hogy a különböző tőkéek mennyiben számítanak a jövőbeli jóllét szempontjából. A pénzügyi megközelítéshez számítások és modellek szükségesek, ami információs nehézségeket vet fel. Mindezekből az következik, hogy szerényebb megközelítéssel kell indítani, azaz a pénzügyi összegzésben olyan elemekre kell koncentrálni, amelyeknél elfogadható értékelő technikák léteznek, mint például a fizikai tőke, az emberi tőke vagy bizonyos természeti erőforrások esetében. Amennyiben így teszünk, lehetséges lesz értékelni a fenntarthatóság „gazdasági” elemét, azt, hogy vajon az egyes országok túlfogyasztják-e gazdasági vagyონukat vagy sem.

Fizikai indikátorokat a környezeti terheléshez

12. ajánlás: A fenntarthatóság környezeti aspektusait érdemes külön is nyomon követni, néhány jól megválasztott fizikai indikátorral. Különösen arra van szükség, hogy világosan lássuk milyen közel állunk a környezet veszélyes mértékű károsításához (mint például az éghajlatváltozással összefüggő környezeti károk vagy a halállomány túlhalászata esetében).

39. Az előzőekben említett okok miatt a természeti környezet pénzbeli értékének meghatározása gyakran bonyolult, a környezet állapotának figyelemmel kíséréséhez fizikai indikátorok önálló készleteire lesz szükség. Különösen akkor, ha olyan hatásokról beszélünk, amelyek visszafordíthatatlanul vagy folyamatosan változtatják meg a környezetet. Éppen ezért a Bizottság tagjai meg vannak győződve arról, hogy különösen nagy szükség van olyan indikátorokra, amelyek egyértelműen mutatják az üvegházhatást okozó gázok koncentrációnövekedését a légkörben, illetve azt, hogy mennyiben közelíti ez az éghajlatváltozás veszélyes szintjét (és azoknak a kibocsátásoknak a szintjét, amelyek potenciálisan ilyen mértékben növelhetik e gázok koncentrációját). A légkörben lévő üvegházhatást okozó gázok koncentrációjának emelkedése miatti éghajlatváltozás szintén speciális ügy, amennyiben ez igazán globális probléma, amelyet nem lehet az országhatárokat figyelembe véve mérni. Az ilyen típusú fizikai indikátorokat csak a tudományos közösség segítségével lehet megtalálni. Szerencsére ezen a területen már rengeteg munkát elvégeztek.

Mi a következő lépés?

40. A Bizottság inkább vitaindítónak tekinti ezt a jelentést, mintsem a vita lezárásának. A jelentésben rámutatunk olyan problémákra, amelyekkel egy átfogó kutatás keretében foglalkozni kell. Nemzeti és nemzetközi szervezeteknek meg kellene vitatniuk a jelentésben megfogalmazott ajánlásokat, saját korlátaikat figyelembe véve megkeresni, hogyan tudnának saját nézőpontjukkal a leghatékonyabban hozzájárulni a jelentésben megfogalmazott átfogó programhoz.
41. A Bizottság hisz abban, hogy a jelentésben megfogalmazott problémák és ajánlások globális vitája fontos alkalmat teremthet arra, hogy megvitassuk, hogy mint társadalom mivel törődünk, és hogy vajon tényleg azért küzdünk-e, ami fontos.
42. Nemzeti szinten kerekasztalokat kellene létrehozni az érintettek bevonásával, hogy meghatározzák és rangsorolják azokat az indikátorokat, amelyek révén közös álláspont alakulhat ki arról, miként alakul a társadalmi haladás, és ezt hogyan lehet fenntartani a jövőben.
43. A Bizottság reméli, hogy a jelentés nem csak a szélesebb körben folytatott párbeszédhez ad ösztönzést, de olyan kutatásokhoz is, amelyek hozzásegítenek a gazdasági teljesítményt és a társadalmi haladást jobban mutató mérőszámok kialakításához.

fordította: Simonyi Ágnes